

אחרי מות עופר אדרת

חינוך לחשיבה ביקורתית

פרופ' מיכאל הד, היסטוריון
(1943-2014)

קר שלו היו הנאורות, שורשי החילון, דת ומדינה והיסטוריה של החינוך והאוניברסיטאות. הוא אף עמד בראש החוג, הקים את התוכנית להיסטוריה ופילוסופיה של המדע וריכז את המפעל המחקרי לתולדות האוניברסיטה העברית. הד היה גם יו"ר החברה ההיסטורית הישראלית ומיוזמי כתב העת שלה, "היסטוריה", וכן ממייסדי כתב העת לחינוך מוזיאלי "פלטפורמה".

הד לא נרתע גם ממי שראה בהיסטוריה "אוסף של סיפורים". "ה'סיפורים' שההיסטוריון מספר הם סיפורים משמעותיים, המסייעים לנו להבין את האדם ואת החברה שבה חי אותו אדם. במובן זה, אכן, יש להיסטוריה, יחד עם הספרות, ערך הומניסטי מובהק שאסור לנו לוותר עליו גם, ואולי דווקא, בעידן המחשבים והביולוגיה המורלקולרית", אמה.

הוא קרא למורים להיסטוריה לעזור לתלמידי דים "לקשר במפורש בין ההיסטוריה למציאות החיים בהווה". לדבריו, "מטרתנו הרי היא להיכשירם לדעת ולהבין באיזה עולם הם חיים, כאן ועכשיו. במובן זה, מקצוע ההיסטוריה משמש עדיין מפתח להבנת ההווה, גם אם ויתרנו עליו כמכשיר לניכוי או לציפיות לעתיד". ואולם, התפקיד החשוב ביותר של ההיסטוריה, לדיו, היה חינוך לחשיבה ביקורתית. "דווקא משום ששוב אין משמעות אחת ברורה להיסטוריה ועל כל סיפור שנציע ניתן להציע סיפורים אלטרנטיביים, דווקא משום הקושי בהכרת עולם או חברה שונים משלנו - מקצוע ההיסטוריה הוא מתחג מרבקה לחשיבה ביקורתית, להעמדת שאלות אודות הנחות היסוד ותפישות מקובלות".

מיכאל הד הותיר אחריו בת זוג, שתי בנות ושבעה נכדים וכן את אחיו, פרופ' דוד הד מהאוניברסיטה העברית.

בכנס שהתקיים ב-1990 בירושלים תהה פרופ' מיכאל הד "לשם מה אנחנו לומדים היסטוריה?" "בחברה המשתנה בקצב מהיר, בתקופה המוטבעת באופן כה בסיסי בחותם של טכנולוגיות חדשות - מה ערך יש להכרת העבר? במלים אחרות: האם יש עתיד להכרת העבר?" תחילה הביא סקירה של התמורות שחלו בתפישת המושג "היסטוריה" בעשורים האחרונים: מהיותה כלי שעיצב אידאולוגיות וקבע ערכים מוחלטים, ועד הפיכתה לאוסף סיפורים שאיננו שונה בעיקרו מאלה שנלמדים בחוג לספרות.

הה, מודע ל"ירידת מעמדה הציבורי של ההיסטוריה", כדבריו, השיב באופן חד לשאלתו בדבר נחיצותה. "כיצד נעריך ונדע להבין נכונה את אותם תהליכים שבהם אנחנו עומדים היום - החל מאיחודה המחודש של גרמניה וכלה בהיעוררות של העמים השונים במזרח אירופה - אם לא נכיר את ההיסטוריה של 150 השנים האחרונות באזור זה?"

הוא נולד בירושלים ב-1943. אביו, פרופ' אוריאל הד, עלה מגרמניה עשור לפני כן, היה מזרחן באוניברסיטה העברית ושירת במשרד החוץ, בין היתר כמזכיר הראשון בשגרירות ישראל בארה"ב, כיועץ בשגרירות בטורקיה וכשליח מיוחד באיראן.

בשנות ה-60 למד מיכאל הד בחוג להיסטוריה באוניברסיטה העברית, בין היתר אצל פרופ' יעקב טלמון. את התזה כתב בהדרכת פרופ' שאול פרידלנדר. בסוף העשור לימד היסטוריה ופילוסופיה בתיכון ליד האוניברסיטה בירושלים. את הדוקטורט כתב בשנות ה-70 בפרינסטון בנושא כניסת המדע והחילון לאקדמיה של ז'נבה בעת החדשה המוקדמת. מ-1974 ועד 2011 לימד בחוג להיסטוריה באוניברסיטה העברית. תחומי המחקר